

Novel·la Xavier Pla

Critiques

Com “tornar”?

Potser cap altre dels escriptors catalans del segle XX podria expressar millor la fórmula “decència ordinària” de Georges Orwell. Potser només a la figura de Pere Calders es pot aplicar satisfactòriament aquest concepte, *common decency*, decència ordinària o comuna. Però no amb el significat més polític de l'autor de 1984, sinó en un sentit més personal, relacionant-lo amb el d'honestedat i ètica, amb una decència que no tan sols és una qualitat moral interior sinó també un comportament i una projecció socials, i una certa forma d'autoestima. Com a figura pública, Calders va fer sempre de la discreció, la dignitat i la falta de vanitat les seves cartes de presentació: una perfecta honestedat objectivada. És aquest saber estar, aquesta fidelitat als seus orígens i a la llengua, aquest respecte pels seus companys i amics, aquest saber creure en els valors de la seva obra, sense pressa, sense vel·leïtats messiàniques ni tampoc dogmàtiques, el que fa que la projecció pública de la figura de Pere Calders no cessi d'interessar els lectors més joves. I que no deixi de pujar en consideració i valor amb un dels perfils més nets de l'esfera literària catalana. Calders ha

tingut sort. No només ha gaudit del favor dels lectors, sinó que, a més, després de la seva mort l'any 1994, l'autor de *Cròniques de la veritat oculta* ha tingut bons crítics, bons curadors dels seus manuscrits, bons comissaris d'exposicions, bons editors de les seves obres inèdites, com la inoblidable *La ciutat cansada*, donada a conèixer l'any 2008.

95 cartes al crític

Per això, la correspondència de Calders no significa per al lector una sorpresa sinó una confirmació. Les noranta-cinc cartes que Calders va enviar al crític Joan Triadú i que ara apareixen editades i anotades per Susanna Álvarez i Montserrat Bacardí són un altre exemple d'una personalitat literària potent i que s'expressa “en el to menor d'una conversa amistosa”. D'una figura que actua guiada per la fidelitat, la justícia, l'educació, el consens i una modèstia gens falsa. Durant més de quaranta anys d'amistat, primer des de l'exili mexicà el 1950 i des de Barcelona mateix a partir del 1962, Calders va trobar en el jove crític Triadú un interlocutor, un amic incondicional, un conseller, un confident, un avalador, gairebé un salvavides on aferrar-se des de la solitud de l'altra ban-

**Pere Calders -
Joan Triadú,
Estimat amic
(Cartes. Textos)**

Publicacions de l'Abadia de
Montserrat
Barcelona, 2009
Preu: 16 euros
Pàgines: 288

da de l'Atlàntic. També un estímul constant per escriure i vèncer els moments de desesma, que van ser molts, per “confirmar-se”. I encara un representant de la nova generació d'escriptors catalans que començava a despuntar per sobre de la “cicatriu de la guerra”. El volum es completa amb la inclusió utilíssima, per ordre cronològic, dels textos que Triadú ha anat publicant sobre la figura i l'obra de Calders, ja que malauradament no es conserva pràcticament cap carta de les que ell va enviar a l'escriptor. Triadú havia “descobert” la prosa de Calders llegint el conte *La ratlla i el desig*, publicat l'any 1947 a la *Revista de Catalunya*, i havia quedat molt impressionat. Quan va haver de preparar la polèmica *Antologia de contistes catalans*, publicada l'any 1950, Triadú va triar un Calders gairebé del tot desconegut pels lectors. Uns anys més tard, la feina de Triadú va doblar-se gairebé en la d'editor o curador per aconseguir la publicació de *Cròniques de la veritat oculta* (1955), seleccionant i ordenant les narracions que ell mateix va prologar. Per això, no ha d'estranyar que el 1958 Calders digués a Triadú: “Jo no sé si sense el vostre generós estímul hauria deixat d'escriure, però estic segur que m'heu ajudat a seguir

Juvenil Andreu Sotorra

Un viatge fantàstic a l'Àfrica

Viatge màgic a l'Àfrica

Jordi Llopart
Ara Llibres
Barcelona, 2009
Preu: 18 euros
Pàgines: 191

Després de l'àlbum *El cor damunt la sorra* (Lumen, 2006), un cèlebre *bestseller* inusual en el gènere, el periodista, documentalista, realitzador cinematogràfic i escriptor Jordi Llopart (Barcelona, 1962) tanca el cercle creatiu que es va proposar després de l'accident de la seva filla Jana, quan tenia només 7 anys, a Namàbia, l'abril del 2005.

Abans de la imminent estrena de la pel·lícula basada en aquell àlbum, rodada amb personatges reals, en paisatges autèntics i en 3D, *Viatge màgic a l'Àfrica* (prevista als cinemes a partir del 22 de gener), una novel·la amplia la part textual de l'àlbum i es transforma, si no en el guió de la pel·lícula, sí que en un relat que en ressegueix la trama i que manté l'equilibri que ja mantenien molt mesurada-

ment l'àlbum entre la realitat i la fantasia.

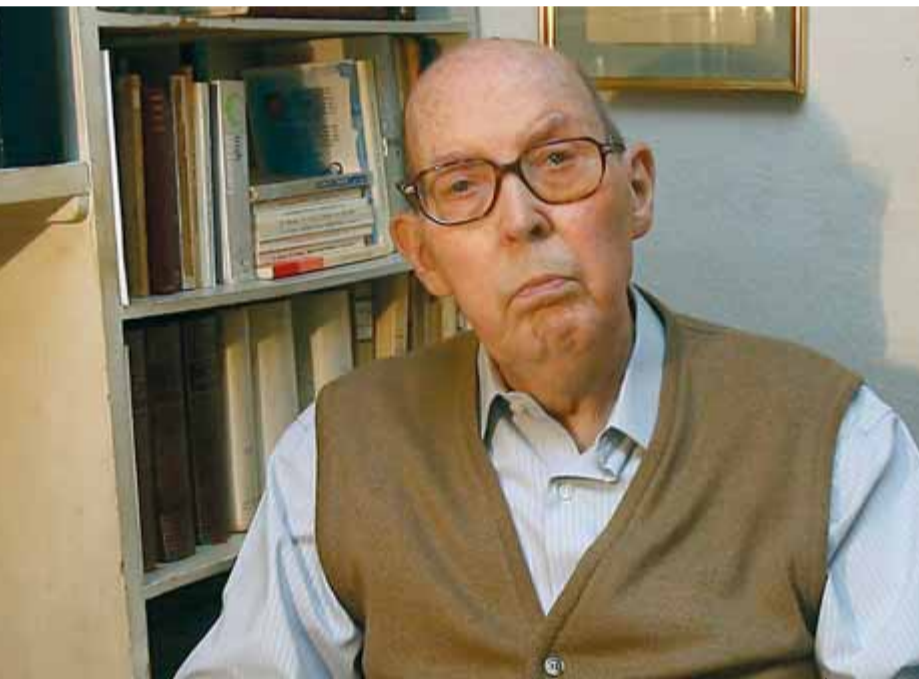
Viatge màgic a l'Àfrica és una novel·la en la línia de la barrera invisible que separa el món real i el de la fantasia en pioners del gènere com *Àlicia al país de les meravelles* i *El petit príncep*. Per a l'autor, aquest indret invisible es troba entre la terra i els estels.

Jordi Llopart dosifica aquests dos mons amb netedat i lucidesa, sense trampes. L'entrada en l'espai màgic, entre la terra i els estels, s'impregna de fantasia, però no gens allunyada de la realitat. No es desmarca mai de la veu interior que li dicta cada aventura, cada imatge fantàstica. No té cap necessitat de recórrer a tòpics del gènere, no li calen ni espases poderoses, ni poders sobrenaturals, ni lluites heroiques, perquè en té prou amb la força vital

Pere Calders i Joan Triadú es van mantenir com a interlocutors des dels anys de l'exili

OSCAR MACH

d'una manera més conscient. Sou, ben de debò, un bell amic”.

Sempre una mica sol, molt enyorat, Calders opina sovint sobre qüestions personals (“Sóc cristià sense secta ni Església”), o literàries (“desconfio per instint del realisme en literatura tant com del materialisme en filosofia”) i emet judicis sobre altres escriptors: no li agrada l'estil de Salvador Espriu, queda impressionat per Manuel de Pedrolo, recela d'Agustí Bartra, es dol amb amargor de les polèmiques amb Joan Sales. En les seves cartes hi ha moltes il·lusions, però no hi ha cap visió idealitzada de l'exili: “Som pocs els escriptors catalans que residim a Mèxic i la nostra producció, en general, no ha estat gaire brillant”. I encara menys de Mèxic, un país on, tot i agrair l'acollida, no es va arribar a sentir mai bé. Del primer conjunt de cartes, destaca l'obsessió de Calders per tornar a Catalunya de la manera que sigui. Però com i quan tornar? En la tercera carta, Calders ja es manifesta amb resolució: “Jo crec que el nostre exili ha perdut la seva significació i que seríem més útils a Catalunya” (1953). I unes setmanes després, desolat: “Jo veig que a Catalunya es treballa i que aquí ja no hi fem res”. En la primera carta que envia a Triadú, des de Sant Cugat, amb el “somni” acomplert, Calders ha d'admetre, emocionat, que el contacte amb el país “em desorienta una mica”. I que, tot i refrenar els entusiasmes ocasionats per l'afany tan llargament mantingut”, va de sorpresa en sorpresa. Per sort dels lectors, i gràcies al crític amatent i rigorós, Calders ha tornat definitivament. *

Poesia Pere Ballart

Flames que es lliguen a la fosca

Igual com passa amb Màrius Torres –de qui esperem un centenari veritablement rehabilitador–, perpetuar l'adorit clixé de poeta típic amb Bartomeu Rosselló-Pòrcel no fa cap favor a una autèntica comprensió de la seva poesia. Més convulsa, d'imaginació més mundana que la de Torres, la veu del mallorquí, que recuperem gràcies a una nova i oportuna reedició, va assolir una qualitat superlativa en el fugaç lapse de temps en què li va ser donat manifestar-se. No conec cap millor explicació del talent de Rosselló que l'oferta per Josep M. Balaguer el 1991 quan va editar *Imitació del foc*. En pàgines de rara intel·ligència crítica, Balaguer hi destacava com la lluita de contraris dona raó de ser a una poesia que Rosselló bolca sobre la paradoxa que el llenguatge ordena el món però al preu de matar-lo, que el poeta és alhora demiürg i “captiu”.

Obra poètica

Bartomeu Rosselló-Pòrcel
Moll
Palma, 2009
Preu: 10 euros
Pàgines: 128

Una imatge del film que s'estrenarà aviat, 'Viatge màgic a l'Àfrica'

de la il·lusió i les ganes de conèixer, experimentar, viure i entendre el món que guien la protagonista, una nena de 10 anys que s'adreça als lectors en primera persona.

A *Viatge màgic a l'Àfrica*, la protagonista (a la pel·lícula, la jove Eva Gerretsen) coneix un nen boiximà que està malalt en un hospital català. El nen, Kabbo (interpretat per Michael van Wyck) vol tornar a Namíbia, la seva terra. És allà on ella el segueix i el busca. Només cal que vagi trobant el rastre d'una rastellera de pedres que Kabbo (nom que en boiximà vol dir *somni*) va deixant.

El viatge, que té molt d'iniàtic, en un cavall alat, serveix perquè Jana trobi, al desert africà, un bestiar i una fauna fantàstics amb els quals parla i reflexiona sobre la vida i la mort. Aquests són,

esclar, els moments en què el relat s'acosta més als clàssics de Lewis Carroll i Antoine de Saint-Éxupéry, entre d'altres. Però retreure-li la semblança seria no admetre que el gènere fantàstic s'alimenta dels seus avantpassats en una fórmula literària admesa per tothom.

Per sortir-se'n en la seva aventura, Jana compta amb dos petits amics, Gal·la i Mel (a la pantalla, Odette Ochs i Raymond Mvula). Ella té per a Jana allò que necessita, com si sempre hagués esperat la seva arribada a l'Àfrica. Ell és una mena de petit griot que coneix tots els contes africans. Però també hi ha l'Home Mussol, un personatge misteriós; el lleó que, malgrat la seva realitat selvàtica, està trist perquè ha perdut un cadell a mans d'uns caçadors; un elefant que té la virtut d'escoltar

contes i guardar-los en la seva memòria; una fada que soluciona els moments més delicats (a la pel·lícula, Leonor Watling), i un caracal, una mena de gat crescut que viu a l'Àsia i l'Àfrica, pell marró, llargues orelles i ulls verd clar.

El relat traspua emoció pels quatre costats, amb un punt final que no necessita més paraules. Jana, allà, en el món que toca els estels, rep una carta dels seus pares: “Hola, Jana. Com va el viatge? T'ho passes bé? Aquí tots seguim les teves notícies. Avui, el teu pare i jo hem estat a la platja i, tot passejant, hem trobat una petita pedra molt especial en forma de cor damunt la sorra. No t'ho creuràs, però és una pedra molt brillant, dins d'un penjoll de cuir, de color groc i verd refulgent, com si fos un tros d'estel. La guardem per quan tornis, com un gran tresor”. *

En efecte, i com va escriure Carles Riba, “potser no hi ha poeta nostre per a qui la forma més estrictament plasmada signifiqui menys una quietud”. L'artifici mètric, impecable, no aplaca la tensió simbòlica de Rosselló; ans al contrari, n'és el vehicle més afinat. El mateix Riba arrodonia la *Memòria* de l'autor, que prologava l'edició pòstuma del seu darrer llibre, tot recordant que “el foc no s'imita sinó cremant al seu torn”. No és casualitat que *flama* sigui la paraula més repetida en tota la lírica del balear, ni tampoc que un serè abrondament sigui el seu to més característic.

Llegir *Obra poètica* per ordre de composició és, doncs, assistir des de primera fila a un aprenentatge fulgurant: la transformació en només cinc anys d'un poeta imitatiu de l'espanyola Generació del 27 (quins ressons de Guillén, Lorca, i el primer Cernuda, a *Nou poemes* i *Quadern de sonets!*) en un altre de ben personal i de seguretat estilística admirable, capaç d'idear un volum tan complex com *Imitació del foc*. Un volum amb registres que van del neopopularisme de les cançons de *Fira encesa* a la introspecció i l'autobiografisme de *Rosa secreta* i, naturalment, al postsimbolisme visionari d'*Arbre de flames*, darrera secció i cim absolut de la producció de l'autor. Aquí és on se'ns parla del poder vitalici de la paraula poètica, explosiu i alliberador: «Desvetlla't en el vent de cada fulla, / com una flama perseguida d'aïres. / Deslligàràs les feres i les brases, / palau del foc i palau de la carn”. Una lliçó de rigor i audàcia que continua encesa com el dia que van ser escrits aquests poemes. *